

Vice Ivančević

JOSIP BALEN

(Prvi doktor šumarskih znanosti Zagrebačkog sveučilišta)

Rođen je u Krmpotama, Općina Novi Vinodolski 18. 3. 1890. godine. Osnovnu školu pohađa u rodnom mjestu, gimnaziju u Senju, a zatim završava Visoku šumarsku i rudarsku školu u Banskjoj Štiavnici u sadašnjoj Slovačkoj 1913. godine. Kao odličan srednjoškolac dobiva stipendiju Krajiške investicionalne zaklade. Na studiju također prima stipendiju iz prihoda državnih šuma u Hrvatskoj. Za ljetnih praznika radi na poslovima uređivanja šuma kako bi prikupio sredstva za nastavak studija. Poslije završetka studija zapošljava se na kraće vrijeme u Šumarskom ravnateljstvu u Zagrebu, a zatim u Šumariji Ogulin, Mrkopalj i Ravna Gora uglavnom na građevinskim poslovima. Postaje upravitelj Šumarije Rujevac – Umetić (danas Rujevac i Kostajnica) u jesen 1914. god., a potom Šumarije Glina u proljeće 1915. godine. Odbija službu u Kraljevskom ugarskom ministarstvu za poljodjelstvo, obrt i trgovinu u Budimpešti 1917. godine pa je zbog takvog neprimjerenog postupka postavljen po kazni za upravitelja Šumarije Krasno. U tamošnjim jelovim prebornim šumama po prvi put provodi oplodne sječe. Krajem 1919. god. dolazi u Senj za upravitelja Kraljevskog nadzorništva za pošumljenje krasa krajiškog područja (dalje Nadzorništva) čime je prekinuta dominacija stranih šumarskih stručnjaka u našem šumarstvu. Mladi ambiciozni stručnjak poduzima široke akcije prosvjeđivanja područnog stanovništva na svojoj životnoj ideji – pošumljavanju krša, što je uskoro donijelo zapažene rezultate. Kod izbora novih branjevina kombinira pošumljene dijelove s čistinama i prosjekama kako bi se u što kraćem vremenu dobila veća količina trave za ispašu mnogobrojne stoke. Svojim nastojanjem ubrzo zadobiva povjerenje stanovništva koje dobrovoljno ustupa više predjela za pošumljavanje u ukupnoj površini od 1.100 ha. U rasadnicima uzgaja sadnice različitih vrsta voćki te ih besplatno dijeli stanovništvu. Osim toga područni lugari podučavaju stanovništvo u cijepljenju voćki. Uz vođenje senjske posebne šumarske ustanove za pošumljavanje krša 1921. god. bilo mu je povjereno i vođenje poslova šumarstva za otok Krk i Crikvenicu. Za vrijeme službovanja u Senju osobito je bio zaokupljen idejom o novoj organizaciji cijelog krša za koju je predložio model organiziranosti s popratnim obrazloženjem. Prikuplja i sređuje obimnu evidenciju o dotadašnjim radovima na području Nadzorništva od njegovog osnutka 1878. god. koju je i obradio u elaboratu “Katastar pošumljavanja” 1925. godine. Intenzivno se bavi znanstveno-istraživačkim radom na kršu, a u tom razdoblju i snimanjem stalnih pokusnih ploha. Tako zaokupljen svakodnevnim obvezama na velikom prostranstvu od otoka Krka do dalmatinske granice i daleko od znanstvenih institucija mladi stručnjak priprema doktorsku disertaciju pod nazivom: “Bura i njezino značenje za pošumljavanje krasa”. Njegovom promocijom 30. 6. 1923. god. naša šumarska struka dobila je prvog doktora šumarskih

znanosti na Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Do tada su naši šumarski znanstvenici, i to isključivo profesori na Šumarskoj akademiji i Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu, branili doktorske disertacije na stranim fakultetima. Međutim, njegova disertacija svakako zaslužuje osobitu pažnju jer je nastala daleko od znanstvenih središta kao plod lucidne opservacije stručnjaka praktičara. Osim toga treba istaknuti njegovu dob od svega 33 godine u trenutku obrane disertacije koja je neobično respektabilna čak i u sadašnjim relacijama. Zbog toga njegova disertacija ima posebnu važnost.

Svečano proglašenje novog doktora šumarstva obavio je rektor prof. dr. Đuro Nenadić, uz nazočnost promotora prof. dr. Aleksandra Ugrenovića, obojica su bili profesori Gospodarsko-šumarskog fakulteta. U disertaciji su izneseni višegodišnji podaci o buri koja svojim višestruko negativnim djelovanjem na kršu odlučno utječe na uvjete pošumljavanja. U svrhu postizanja što boljeg uspjeha u pošumljavanju detaljno su opisane mjere koje najdjelotvornije ublažavaju ili otklanjaju negativni učinak bure.

Na nagovor hrvatskih ministara središnje Pašić-Radićeve vlade u Beogradu odlazi, teška srca, krajem 1925. god. u Ministarstvo šuma i rudnika za inspektora, a zatim za šefa Odsjeka za pošumljavanje krša. Zahvaljujući njegovu razumijevanju, odobrena su znatna sredstva za pošumljavanje krša Hrvatskog primorja i uređenje zelenih površina mnogih primorskih mjesta i gradova u funkciji razvoja turizma. U Makedoniji osniva pokusne stanice u Ržaniću kraj Skopja i na Ovčjem polju gdje obavlja stalna istraživanja o načinima pošumljavanja goleti u aridnim područjima. Tu ostaje do 1927. god. kada je postavljen za izvanrednog profesora na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu, a 1930. god. za redovnog profesora te predaje više predmeta (podizanje i uzgajanje šuma, zaštita šuma i lovstvo). Stalno je nastanjen u Zemunu gdje aktivno sudjeluje u kulturnom životu Hrvata kao član i suradnik mnogobrojnih hrvatskih društava. Predsjednik je Hrvatskog pjevačkog društva "Tomislav" od 1938. do 1941. godine. Uživa glas neformalnog, neimenovanog hrvatskog konzula u Zemunu pa mu se vrlo često obraćaju naši ljudi, a naročito studenti tražeći različite pomoći i zaštitu. Dugogodišnji je član Jugoslavenskog šumarskog udruženja, a od 1934. do 1937. god. i njegov predsjednik. U ime Udruženja 1925. god. sudjeluje na Kongresu češkog šumarstva u Znajmu. Dopisni je član Češke akademije znanosti te član internacionalne dunavske komisije (1927. i 1928. god.) kao ekspert za šumarstvo, a na više internacionalnih kongresa često je biran u razne komisije. Za studijskih putovanja u više evropskih zemalja lako se snalazio jer se služio svim glavnim svjetskim jezicima. Rado je viđen gost na državnom dobru Belje prilikom organiziranja lova za visoke goste. Bio je dekan i prodekan Poljoprivrednog fakulteta u Zemunu, višegodišnji predstojnik Zavoda za podizanje šuma s rasadničarstvom i član uglednog Fakultetskog dobra.

Svoj prvi stručni rad pod nazivom "Pretvaranje čistih bukovih sastojina u mješovite bukovo-hrastove sastojine" napisao je kao student 1913. god., a koji je 1915. god. objavljen u "Šumarskom listu". Tijekom svog neobično plodnog stručnog i znanstvenog rada napisao je više knjiga, stručnih članaka i prikaza te znanstvenih rasprava, ponajviše u "Šumarskom listu" (25 radova) te u drugim domaćim i stranim časopisima. Potrebno je spomenuti njegove priloge o pošumljavanju krša u zborniku "Pola stoljeća šumarstva", Zagreb, 1926. i u časopisu "Silva mediteranea" na francuskom jeziku. Prvu knjigu "O proredama" objavio je 1929. god.,

a zatim slijede druge knjige i to: “Zakon o šumama” iz 1930. god. (zajedno s dr. Sagadinom), “Naš goli krš” (1931.), “Josip Kozarac” (1936.) i «Šumarski rasadnici» (1936.) te prijevod knjige s ruskog jezika G. F. Morozova “Nauka o šumi” (1940.). Svoje kapitalno djelo “Naš goli krš” autor je posvetio “Uspomeni svog djeda Bariše, seljaka samouka, koji je devedesetih godina prošlog stoljeća širio ideju o pošumljavanju goleti krša”. Ova knjiga nastala je uglavnom na njegovim vlastitim iskustvima rada na kršu i zapravo se može, bez pretjerivanja, nazvati “malom šumarskom enciklopedijom krša”. Njeno gradivo u mnogim segmentima još do danas nije izgubilo na aktualnosti. U svojstvu predsjednika Jugoslavenskog šumarskog udruženja 1936. god. organizira obilježavanje 30. obljetnice smrti Josipa Kozarca. Tom prilikom su izrađena i postavljena poprsja Josipa Kozarca i Frana X. Kesterčaneka u Šumarskom domu u Zagrebu. Sredstva za izradu poprsja dobivena su prodajom monografije o Kozarcu autora Josipa Balena. Njegova sklonost literarnom radu datira još iz gimnazijskih dana kada je u đачkom listu “Luč” objavio jednu pjesmu. Nakon toga surađuje u omladinskim časopisima, a u zrelijoj dobi bio je član Društva hrvatskih književnika.

Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije 1941. god. dolazi u Zagreb kad ga je Sveučilišni senat predložio za redovitog profesora Katedre za pošumljavanje krša. Od 1941. do 1945. god. predaje više predmeta na Šumarskom fakultetu od šumarske politike, uprave šuma do zaštite šuma. Za svoj rad na Šumarskom fakultetu nije primao nikakvu naknadu. Ubrzo poslije dolaska u Zagreb bio je imenovan županom Županstva pri Poglavniku. Krajem 1942. godine postaje ministar Ministarstva narodnog gospodarstva NDH, a nakon reorganizacije Vlade 1943. god. imenovan je za ministra šumarstva i rudarstva. Za svoj rad odlikovan je 1944. god. velikim križem za zasluge kao najvećim odlikovanjem za građanske zasluge. Na toj dužnosti ostaje do početka svibnja 1945. god. kada se povlači prema zapadu gdje dopijeva u izbjeglički logor Fermo kod Ancone. Saznavši prethodno za mogućnost odlaska u Argentinu, ubrzano uči španjolski jezik te proučava ekonomsku infrastrukturu i osobitosti njezinog biljnog pokrova. Kako je sudjelovao na mnogobrojnim međunarodnim skupovima, Balen je upoznao mnoge argentinske šumare pa je odmah nakon dolaska u Argentinu 1947. god., posredstvom Društva sv. Jeronima u Rimu, imenovan za tehničkog savjetnika u Direkciji šuma u sklopu Ministarstva za agrikulturu i stočarstvo. Radi na velikom projektu pošumljavanja rijeke Parane na 50.000 ha eukaliptusima i topolama. Na taj način stvaraju se realne pretpostavke koje će Argentinu osloboditi uvoza drva za pakovanje iz susjednog Paragvaja. Ovaj zamašni projekt uspješno je ostvario, za što je dobio mnoge pohvale i time potvrdio visoki međunarodni ugled vrsnog šumarskog stručnjaka i znanstvenika. Osim toga dao je veliki doprinos prilikom izrade prvog Zakona o šumama – Defansa de la Riqueza Forestal. U tom poslu stekao je veliko iskustvo kod izrade Zakona o šumama 1929. god. kao jedan od najužih članova radne grupe.

Daljnja potvrda njegove visoke stručne reputacije došla je iz Čilea gdje Balen odlazi 1956. god. za redovitog profesora na novootvorenom šumarskom fakultetu Univerzidad Austral de Chile u Valdiviji u biranom sastavu međunarodnog profesorskog zbora. Imenovan je direktorom Fakulteta Ingenieria Forestal i Instituta za silvikulturu i pošumljavanje te predstojnikom i profesorom na Katedri za silvikulturu, politiku i dendrologiju. Na poziv argentinskog šumarstva vraća se 1960. god. u Santiago de Estero na Fakultet Ingenieria Forestal Universidad Nacional de Cordoba gdje predaje kolegije dendrologiju i šumarsku patologiju. Predano radi

s istaknutim argentinskim šumarima na osnivanju posebnog šumarskog fakulteta, što im je napokon uspjelo u Tucumanu 1960. godine. Na Šumarskom fakultetu u Tucumanu 1960. god. Balen je postavljen za voditelja Katedre za pošumljavanje i profesora te direktora Instituta za pošumljavanje. Najveće zasluge za osnivanje Instituta pripadaju baš Balenu kao glavnom pokretaču takve zamisli. Predajući se bez rezerve radu na Fakultetu i Institutu u poznim godinama, Balen zanemaruje svoje zdravlje, što uzrokuje brzi kraj njegovog plodnog života. Srce našeg profesora i vrsnog šumarskog stručnjaka i znanstvenika prestalo je kucati 16. 3. 1964. god. samo dva dana prije njegova 74. rođendana. Sahranjen je u Tucumanu uz sve počasti u organizaciji Šumarskog fakulteta, dok je u gradskom dnevniku "El Liberal" objavljen članak o njegovom životu i djelu. Na gradskom groblju od njega se oprostio ing. Nestor Ledesma, dekan Šumarskog fakulteta sljedećim riječima: "Šuma je profesoru Balenu bila njegova temeljna životna preokupacija. On je naučio njen jezik, slušao njene tajne, razumio ih i proživljavao tragediju šuma Svijeta zbog neodgovornog ponašanja čovjeka prema njoj. Bio je učitelj učitelja šumarske znanosti, osnivao je fakultete i fakultetske institute ili usavršavao postojeće i svi su oni znali cijeniti njegove zasluge na izobrazbi mladih šumarskih stručnjaka."

Ovom prilikom podsjećamo da se zajedno s prof. Balenom stalno doselilo u Argentinu i Čile još 12 šumarskih inženjera iz naše zemlje. Njihov nesebični stručni rad na organizaciji šumarstva navedenih država bio je neobično cijenjen. To je osobito došlo do izražaja kod priznanja Republike Hrvatske i Slovenije 1991. god. od strane Republike Argentine. Prilikom rasprave u argentinskom parlamentu o ovoj temi ističe se nužnost priznavanja Republike Hrvatske i Slovenije zbog doprinosa tih naroda prosperitetu Republike Argentine. U tom sklopu naročito se spominje doprinos naših inženjera šumarstva i agronomije među kojima istaknuto mjesto svakako pripada prof. dr. Josipu Balenu.

Život i djelo prof. dr. Josipa Balena poslije II. svjetskog rata kod nas neopravdano su prepušteni zaboravu zbog isključivo političkih razloga. U tom pogledu prve korake je poduzeo Šumarski fakultet u Zagrebu 1995. god. kada je proveden čin rehabilitacije. Godine 2000. u organizaciji J.P. "Hrvatske šume", Uprave šuma Senj i Hrvatskog šumarskog društva, Ogranka Senj u sklopu obilježavanja 235. godina osnutka Šumarije Krasno, najstarije šumarije u našoj zemlji, također je obilježena i 110. obljetnica rođenja prof. dr. Josipa Balena. Tom prilikom zapaženi referat o prof. dr. Josipu Balenu održao je prof. dr. Slavko Matić, Šumarski fakultet Zagreb. Na taj način i šumarska struka njegova rodnog kraja na dostojan se način odužila svome članu.

Život i djelo prof. dr. Josipa Balena sigurno zaslužuju daljnja istraživanja, osobito stručnjaka iz njegova rodnog kraja i bliže okolice. Njegov obiman stručni, znanstveni i pedagoški rad svakako predstavlja vrhunski domet našeg šumarstva koji u mnogim elementima prelazi okvire granica naše zemlje. U pogledu njegove potpune rehabilitacije predstoji još puno posla, pogotovo u krajevima njegova rođenja i života za vrijeme školovanja i službovanja u Krasnu i Senju. Vjerujemo da će ovaj rad o životu i djelu prof. dr. Josipa Balena, našeg Krmpočanina, značiti poticaj za nova istraživanja, u prvom redu stručnjaka njegova užeg i šireg zavičaja. Jer daljnja istraživanja ove izuzetne ličnosti, stručnjaka i znanstvenika služe za njegovo potpunije valoriziranje koje svakako znatno podiže važnost njegovom užem i širem zavičaju.

SAŽETAK

Josip Balen (rođen u Krmpotama 1890. umro u Tucumanu 1960. godine) renomirani je praktičar i istraživač šuma kako u Hrvatskoj, tako i Južnoj Americi. Posebno se u nas istakao pošumljavanjem krša, a doktorirao je na temi "Bura i njezino značenje za pošumljavanje kraša". Iz političkih razloga krajem II. svjetskog rata emigrirao je u Čile gdje je ostatak života proveo ponajviše u istraživanjima šuma, njihovom očuvanju i pošumljavanju. Bio je i profesor na Šumarskom fakultetu u Valdiviji, potom u Santiagu de Esteru, te napokon u Tucumanu. Godine 1995. rehabilitiran je na Zagrebačkom sveučilištu, a u 2000. godini u sklopu obilježavanja 235. godišnjice Šumarije Krasno obilježena je i 110. godišnjica Balenovog rođenja kojom je prilikom održan i zapaženi referat o Balenu (prof.dr. Slavko Matić).

LITERATURA

1. Piškorić, O., Doprinos hrvatskih šumara argentinskom šumarstvu s biografijom šestorice šumara, Šumarski list 11-12, Zagreb, 1995., str. 415-427
2. Ivančević, V., Šume i šumarstvo dijela Hrvatskog primorskog krša tijekom XIX. i XX. vijeka, Senj, 1995., disertacija, str. 135-138
3. Matić, S., Lik i djelo prof. dr. Josipa Balena u povodu 110. obljetnice njegovog rođenja, Šumarski list 11-12, Zagreb, 2000., str. 712-715
4. Uz pedesetu obljetnicu prof. dr. ing. Josipa Balena, Hrvatski šumarski list, god. 65.

Bilješke o autoru

Vice Ivančević, Novi Vinodolski, doktor šumarskih znanosti, Šumarija Senj